

Tabeller (og udvalgte bokse)
fra
Danmarks Økonomi siden 1980
– en oversigt 2024

Tabeloversigt

Kapitel 2 Befolkningen

- Boks 2.1. Indvandrere og efterkommere - Vestlige/ikke vestlige lande
- Boks A.2.1. Et taleksempel for velstandsudviklingen

Kapitel 3 Produktion, beskæftigelse og produktivitet

- Boks 3.1. BNP, BVT og BFI – tre mål for produktionen (værditilvæksten)
- Boks 3.2. Årets priser, faste priser og implicitte priser
- Tabel 3.1. Produktionen (BVT) fordelt på erhverv og sektorer
- Tabel 3.2. Beskæftigelsen (ekskl. orlov) fordelt på erhverv og sektorer
- Tabel 3.3. Vækstraterne for produktionen (BVT), beskæftigelse (ekskl. orlov) og produktivitet, fordelt på erhverv og sektorer
- Boks A.3.1. Outputgab og ledighedsgab mv.
- Boks A.3.2. Tabel a. Ægte Opsparing
- Boks A.3.3. Tabel a. Stigningen i arbejdsproduktiviteten (pr. time) siden 1979 i den markedsmæssige del af økonomien

Kapitel 4 Arbejdsstyrke og ledighed.

- Tabel 4.1. og Boks A.4.2 Tabel a Personer over 18 år på overførsler (ekskl. folkepension og SU mm)

Kapitel 5 Løn priser og indkomster

- Boks 5.1. Definition af begrebet real disponibel løn (indkomst)
- Tabel 5.1. De private disponible bruttoindkomster

Kapitel 6 Den indenlandske efterspørgsel

- Tabel 6.1. Forsyningsbalancen, årets priser
- Tabel 6.2. Privat forbrug (inkl. NPISH) fordelt efter hovedformål
- Tabel 6.3. Forsyningsbalancen, gennemsnitlig årlig realvækst
- Tabel 6.4. De samlede bruttoinvesteringer

Kapitel 7 Udenrigshandel, betalingsbalance og udlandsgæld

- Tabel 7.1. Vareeksporten og -importens fordeling på varegrupper
- Tabel 7.2. Vareeksporten og -importens fordeling på lande
- Tabel 7.3. Betalingsbalancen
- Boks A.7.1. Betalingsbalance = opsparing - investering

Kapitel 8 De offentlige finanser

- Tabel 8.1. Realøkonomisk fordeling af udgifterne i offentlig forvaltning og service
- Tabel 8.2. Fordeling af skatter og afgifter
- Boks 8.1. Tabel a. Finanseffekt mv.
- Boks 8.2 Finanspolitisk holdbarhed

Kapitel 9 Rente og valutakurs

- Boks 9.1 Nationalbankens pengepolitiske instrumenter
- Boks 9.2. EU's medlemslande, eurolandene og ERM2-landene
- Boks 9.3. De 5 konvergenskriterier
- Tabel 9.1. Udviklingen i forskellige valutakurser

Kapitel 10 Lidt om den internationale udvikling

- Tabel 10.1. Årlig real vækst i BNP

Boks 2.1. Indvandrere og efterkommere – vestlige/ikke-vestlige lande

Indvandrere og efterkommere

Danmarks Statistik laver en opdeling af befolkningen i Danmark i 3 grupper:

En person er af *dansk oprindelse*, hvis mindst en af forældrene både er dansk statsborger og født i Danmark. Det har således ikke betydning, om personen selv er dansk statsborger eller født i Danmark. Hvis personen *ikke* er af dansk oprindelse, er den pågældende:

- *Indvandrer*, hvis personen er født i udlandet.
- *Efterkommer*, hvis personen er født i Danmark.

Dvs. *indvandrere* er personer, der er født i udlandet, hvor *begge* forældre er udenlandske statsborgere eller født i udlandet, og *efterkommere* er personer født i Danmark af forældre, hvoraf ingen er dansk statsborger født i Danmark.

Opdelingen bruges i en række sammenhænge i den danske statistik, jf. i denne bogs kapitel 4 om arbejdsstyrke og ledighed.

Vestlige/ikke-vestlige lande

Vestlige lande omfatter alle EU-lande, Storbritannien, Island, Norge, Andorra, Liechtenstein, Monaco, San Marino, Schweiz, Vatikanstaten, Canada, USA, Australien og New Zealand.

Ikke-vestlige lande omfatter alle øvrige lande.

Boks A.2.1. Et taleksempel for velstandsudviklingen

I denne boks vises et simpelt regneeksempel for velstandsudviklingen i de kommende godt 45 år, der illustrerer, at den stigende forsørgerbyrde ikke betyder, at velstanden bliver mindre. Velstanden vil kunne stige lige så meget som i den forudgående knap 45-års periode.

I perioden 1980 til 2023 er befolkningen vokset 0,34 pct. p.a., og beskæftigelsen er vokset med 0,51 pct. p.a.

BNP er i samme periode steget 1,81 pct. p.a. realt, dvs. 1,46 pct. p.a. pr. indbygger (tilnærmet: 1,81 minus 0,34) og 1,29 pct. pr. beskæftiget (tilnærmet 1,81-0,51), jf. afsnit 3.1. Arbejdsstyrken er i perioden vokset 0,42 pct. p.a. (Når beskæftigelsen er vokset hurtigere end arbejdsstyrken, skyldes det, at ledighedsprocenten er lavere i 2023 end i 1979).

I fremskrivningen til 2070 er den gennemsnitlige befolkningstilvækst 0,09 pct. p.a., men arbejdsstyrken og beskæftigelsen falder med 0,11 pct. p.a.) – forudsat *uændrede* gennemsnitlige erhvervs- og beskæftigelsesfrekvenser. Dvs., at forsørgerbyrden vokser, og produktionen pr. beskæftiget skal da vokse med 0,20 pct. p.a. (0,09 minus -0,11) blot for at holde BNP pr. indbygger uændret.

Hvis BNP pr. beskæftiget også i fremtiden vokser med 1,29 pct. p.a., vil BNP vokse med 1,18 pct. p.a. (1,29 plus -0,11) svarende til 1,09 pct. p.a. pr. indbygger (1,18-0,09) i de kommende år. Selv om det er 0,37 procentpoint langsommere end i perioden 1980-2023 (1,46-1,09), vil det reale BNP pr. indbygger i 2070 i dette tilfælde alligevel være omkring 65 pct. større end i dag.

Dertil kommer, at erhvervs- og beskæftigelsesfrekvenserne kan forventes at *stige* som følge af forhøjelser af efterløns- og pensionsaldrene. Stigende arbejdsstyrke vil øge væksten i BNP. I samme retning trækker, at befolkningen formentlig vil være mere veluddannet, idet der er en positiv sammenhæng mellem uddannelse og erhvervs- og beskæftigelsesfrekvenser.

Forløbet frem til 2070 er imidlertid ikke jævnt. I de næste par år er der en mindre, underliggende demografisk *stigning* i arbejdsstyrken, hvorefter der er et stort *fald* frem til omkring 2044 (den såkaldte hængekøje). Derefter kommer der igen en *stigning frem til 2055*, hvorefter der på ny er et fald, således at der set over hele perioden er det nævnte fald på 0,11 pct. p.a. Befolkningsudviklingen betyder derfor, at den faktiske offentlige saldo underliggende først vil forbedres, siden forværres, for derefter igen at forbedres og forværres i de kommende godt 45 år.

Boks 3.1. BNP, BVT og BFI – Tre mål for produktionen (værditilvæksten)

Nationalregnskabet begreb ”produktion” måler output fra de enkelte erhverv. Da en del af denne produktion går til input i andre erhverv, vil den samlede ”produktion” afhænge af, hvor mange gange en vare handles. Produktionen målt på denne måde er derfor ikke så interessant.

For at få den værdi, der bliver skabt, skal der derfor fratrækkes forbrug af rå- og hjælpestoffer mv. (input = forbrug i produktionen), jf. boks A.7.1 i appendiks til kapitel 7. Det fremkomne mål er *værditilvæksten* – det vi normalt forstår som produktionen.

Værditilvæksten måles i tre forskellige slags priser: Den pris køberen betaler (*markedspris*), den pris sælgeren modtager (*basispris*), og det der er tilovers til aflønning af produktionsfaktorerne arbejdskraft og kapital, når sælgeren har betalt andre produktionsskatter (*faktorpris*).

For 2023 ser de tre mål sådan ud (alle vist i årets priser, jf. boks 3.2):

<i>BNP</i> , bruttonationalprodukt (i markedspriser)	2.784,8 mia. kr.
- Produktskatter minus produktsubsidier	317,7 mia. kr.
<hr/>	
<i>BVT</i> , bruttoværditilvækst (i basispriser)	2.467,1 mia. kr.
- Andre produktionsskatter minus andre produktionssubsidier	30,3 mia. kr.
<hr/>	
<i>BFI</i> , bruttofaktorindkomst (i faktorpriser)	2.436,8 mia. kr.

Forskellen mellem markedspriser og basispriser er som angivet *produktskatterne*, dvs. de afgifter (fx moms og punktafgifter), der ligger på selve varerne og tjenesterne. Køberen betaler disse afgifter, mens sælgeren kun modtager beløbet ekskl. afgiften. Hvis der omvendt er subsidier på varen, vil sælgeren modtage et større beløb, end det køberen betaler. Produktionens erhvervsfordeling sker på grundlag af BVT.

Forskellen mellem basispriser og faktorpriser er *andre produktionsskatter minus andre produktionssubsidier*, som sælger henholdsvis betaler (fx ejendomsskatter og vægtafgifter) og modtager (fx ikke-produktionsafhængig landbrugsstøtte) *uafhængigt* af, hvor meget der sælges.

BNP, BVT og BFI måler altså alle produktionen (værditilvæksten), blot på forskellig måde (på samme måde som man kan måle en persons højde med og uden sko og strømper).

Størrelserne er målt *brutto*, dvs. før fratæk af *forbrug af fast realkapital* (”afskrivninger”). Fratrækkes forbrug af fast realkapital, fås de tilsvarende *nettostørrelser*, fx BNP/NNP, se afsnit 6.6.

Boks 3.2. Årets priser, faste priser og implicitte priser

En række størrelser i nationalregnskabet kan måles i både årets priser og faste priser (reale størrelser). Fx betyder værditilvæksten målt i *årets priser*, at værditilvæksten er målt i de priser, der faktisk bliver handlet til i det pågældende år (i det enkelte år kan disse priser så være markedspriser (BNP), basispriser (BVT) eller faktorpriser (BFI), jf. boks 3.1).

BNP, BVT og BFI målt i *reale størrelser* er derimod beregnede værdier. Her trækker man prisstigningerne ud af tallene i årets priser.

I denne bog ses næsten udelukkende på udviklingen målt i *reale størrelser* (opgjort som kædede værdier). Man fjerner herved inflationen fra tallene og får et udtryk for *mængdeændringer*. Som et eksempel er den samlede vækst i BNP i perioden 1980 til 2023 (dvs. fra 1979 til 2023) 652 pct. i årets priser (4,7 pct. p.a.), men kun 120 pct. i reale størrelser (1,8 pct. p.a.), dvs. at der i 2023 blev produceret 120 pct. flere varer og tjenester end i 1979, dvs. at produktionen er mere end fordoblet på knap 45 år.

Når produktionen i årets priser er steget så meget, skyldes det altså især, at priserne i perioden er steget. Ud fra vækstraterne for BNP i årets priser og i reale størrelser kan man beregne, at priserne (den såkaldte *implicitte BNP-deflator*) i perioden er steget med $((1+6,52)/(1+1,20)-1)*100$ pct. = 242 pct. eller gennemsnitligt 2,9 pct. p.a. (tilnærmet 4,7-1,8). Størrelserne i årets priser bruges sjældnere end de reale størrelser, men anvendes fx ved beregning af andele, jf. fx tabel 3.1, s. 32, og afsnit 3.2.

Tabel 3.1. Produktionen (BVT) fordelt på erhverv og sektorer

	2023	1980	2023
	Mia. kr.	Pct. af BVT	
Landbrug, skovbrug og fiskeri	28,8	4,7	1,2
Råstofindvinding	34,6	0,2	1,4
Industri	387,8	18,5	15,7
Forsyningsvirksomhed	41,1	1,9	1,7
Bygge og anlæg	134,8	6,3	5,5
Handel og transport mv.	546,1	20,3	22,1
Information og kommunikation	119,3	2,6	4,8
Finansiering og forsikring	136,0	4,9	5,5
Ejendomshandel, udlejn. af erhvervsejendomme ..	62,5	1,6	2,5
Boliger	177,1	7,4	7,2
Erhvervsservice.....	247,7	4,4	10,0
Off. administration, undervisning og sundhed.....	478,3	24,0	19,4
Kultur, fritid og anden service.....	72,9	3,3	3,0
Produktionen (BVT) i alt.....	2467,1	100,0	100,0
Heraf: Offentlig forvaltning og service	458,6	23,7	18,6
Selskaber og husholdninger.....	2008,5	76,3	81,4

Kilde: Statistikbanken.dk, tabel NABP10.

Tabel 3.2. Beskæftigelsen (ekskl. orlov) fordelt på erhverv og sektorer

	1980	2023	1980	2023
	1.000 personer		Pct. af samlet beskæftigelse	
Landbrug, skovbrug og fiskeri	187,0	68,7	7,6	2,2
Råstofindvinding	4,1	3,9	0,2	0,1
Industri	446,4	303,3	18,1	9,7
Forsyningsvirksomhed	17,8	24,3	0,7	0,8
Bygge og anlæg	194,5	207,0	7,9	6,6
Handel og transport mv.	584,4	804,7	23,6	25,8
Information og kommunikation	62,1	121,8	2,5	3,9
Finansiering og forsikring	63,6	75,4	2,6	2,4
Ejendomshandel, udlejn. af erhvervsejendomme	7,7	32,0	0,3	1,0
Boliger	15,8	17,0	0,6	0,5
Erhvervsservice	115,6	357,3	4,7	11,5
Off. administration, undervisning og sundhed.....	665,5	922,1	26,9	29,6
Kultur, fritid og anden service.....	108,7	175,9	4,4	5,7
Beskæftigelse i alt.....	2473,3	3113,3	100,0	100,0
Heraf: Offentlig forvaltning og service	629,9	828,1	25,5	26,6
Selskaber og husholdninger	1843,4	2285,1	74,5	73,4

Kilde: Statistikbanken.dk, tabel NIO5F.

Tabel 3.3. Vækstraterne for produktion (BVT), beskæftigelse (ekskl. orlov) og produktivitet i perioden 1980-2023, fordelt på erhverv og sektorer

Gennemsnitlig årlig vækst, pct. p.a.	Realt BVT	Beskæftigelse		Produktivitet	
		Pers.	Timer	Pr. pers.	Pr. time
Landbrug, skovbrug og fiskeri.....	1,6	-2,3	-3,0	4,1	4,7
Råstofindvinding.....	3,9	0,0	-0,5	3,9	4,4
Industri	2,4	-0,9	-1,0	3,4	3,5
Forsyningsvirksomhed.....	0,1	0,7	0,6	-0,7	-0,6
Bygge og anlæg.....	0,8	0,0	-0,2	0,8	1,0
Handel og transport mv.....	2,1	0,7	0,3	1,4	1,8
Information og kommunikation.....	6,6	1,6	1,7	4,9	4,8
Finansiering og forsikring.....	2,9	0,5	0,2	2,4	2,7
Ejendomshandel, udlejn. af erhvervsejendomme.	1,5	3,1	3,0	-1,6	-1,5
Boliger.....	0,3	0,1	0,0	0,2	0,3
Erhvervsservice	3,0	2,6	2,6	0,3	0,4
Off. administration, undervisning og sundhed ...	0,9	0,9	0,8	0,1	0,2
Kultur, fritid og anden service	0,7	1,1	0,8	-0,4	-0,1
I alt.....	1,9	0,5	0,3	1,3	1,6
Heraf: Offentlig forvaltning og service	0,9	0,8	0,6	0,2	0,4
Selskaber og husholdninger	2,1	0,4	0,2	1,7	1,9

Kilde: Statistikbanken.dk, tabel NIO5F og NABP10.

Boks A.3.1. Outputgab og ledighedsgab mv.

Forskellen mellem den faktiske produktion og kapacitetsgrænsen kaldes outputgab.

Et negativt outputgab betyder således, at produktionen ligger under kapacitetsgrænsen. Størrelsen af outputgabets vil afhænge af den valgte beregningsmetode.

Output (BNP) kan definatorisk findes som:

$$\text{Output} = \text{beskæftigelsen i timer} * \text{timeproduktiviteten} = \\ \text{gennemsnitligt antal præsterede timer} * (\text{arbejdsstyrke-ledige}) * \text{timeproduktiviteten}$$

Anvendes de *faktiske* værdier på højresiden, fås det faktiske BNP. Anvendes i stedet de *strukturelle* niveauer, fås det strukturelle BNP. Outputgab er forskellen (i pct.) mellem det faktiske BNP og det strukturelle BNP.

Outputgabets kan derved (tilnærmet) findes som:

$$\text{Beskæftigelsesgab (timer)} + \text{timeproduktivitetsgab} \text{ eller} \\ \text{arbejdstidsgab} + \text{arbejdsstyrkegab} - \text{ledighedsgab} + \text{timeproduktivitetsgab.}$$

Det bidrager til et negativt outputgab, hvis arbejdstiden er lavere end normalt, arbejdsstyrken er mindre end normalt, ledigheden er større end normalt, eller timeproduktiviteten er lavere end normalt. De tre første led svarer til, at beskæftigelsen i timer er lavere end normalt. "Normalt" svarer til de strukturelle niveauer i størrelserne.

De halvårslige vismandsrapporter har som regel figurer, der viser forskellige gab, dels i selve rapporten *Dansk Økonomi*, dels i *Baggrundsnotat til Konjunkturvurdering*. Rapporterne med tilknyttede baggrundsnotater ligger på www.dors.dk.

De forskellige gab er modelbaserede begreber. Der er *usikkerhed* forbundet med opgørelse af gabene, og resultatet afhænger af det valgte modelgrundlag. Som eksempel kan nævnes, at for 2018 beregnede De Økonomiske Råd i *Dansk Økonomi, Forår 2019* et negativt outputgab (-0,1 pct.), mens OECD i *Economic Outlook No 105* havde et positivt outputgab for Danmark (0,7 pct.). De to rapporter udkom hhv. i juni og maj 2019.

Boks A.3.2.

Tabel a. Ægte opsparing					
Pct. af BNP	1980-89	1990-99	2000-09	2010-15	1980-2015
Fysisk	1,7	2,0	3,7	1,5	2,3
Finansiel	-2,2	2,2	3,3	7,5	2,2
Viden	0,0	0,6	0,6	0,5	0,4
Human	9,4	8,0	7,5	8,1	8,3
Klima.....	-4,6	-3,0	-2,4	-2,5	-3,2
Luft	-6,1	-4,0	-2,8	-2,3	-4,0
Nordsø	-0,3	-2,0	-2,9	-1,1	-1,6
Grundvand, fisk og skov	0,1	-0,4	-0,1	0,6	0,1
I alt.....	-2,0	3,4	7,1	12,3	4,5

Kilde: *Økonomi og Miljø*, 2017, De Økonomiske Råd, s. 256

Boks A.3.3.

Tabel a. Stigningen i arbejdsproduktiviteten (pr. time) siden 1979 i den markedsræssige del af økonomien

Pct. (gnst. pr. år)	1980- 2000	2001- 2022	1980- 2022
<i>Stigning i produktionen pr. arbejdstime som følge af:</i>			
Mere realkapital pr. arbejdstime.....	1,3	0,7	1,0
Heraf: It (ICT)	0,4	0,2	0,3
Anden realkapital	0,8	0,3	0,6
Uddannelse.....	0,2	0,2	0,2
Rest = totalfaktorproduktivitet (TFP).....	1,3	0,4	0,8
I alt = arbejdsproduktivitetsstigning.....	2,9	1,2	2,0

Kilde: Statistikbanken.dk, tabel NP25.

Tabel 4.1. Personer over 18 år på overførsler (ekskl. folkepension og SU)

1.000 helårspersoner	1980	1995	2000	2007	2019	2020	2021	2023
Ledige med dagpenge ¹⁾	163	233	125	67	75	105	84	65
Andre midlertidige ydelser	332	303	327	363	376	367	368
Efterløn mv.	53	140	180	140	48	51	55	36
Førtidspension mv.....	167	273	258	242	224	234	250	287
I alt	977	866	776	710	766	756	756

Anm.: Se også den mere detaljerede tabel a i boks A.4.2 i appendiks til kapitlet, hvor første år dog er 2007.

1) Nettoledige med dagpenge og personer på feriedagpenge

Kilde: Statistikbanken, tabel AUH02 og tidligere Statistiske Efterretninger.

Tabel a. Personer over 18 år på overførsler (ekskl. folkepension og SU)

1.000 helårspersoner	2007	2008	2010	2019	2020	2021	2023
Midlertidige ydelser							
Arbejdsløshedsdagpenge i alt.....	83	59	136	85	113	94	72
Kontanthjælp mv. i alt	130	127	153	129	122	107	96
Sygedagpenge mv.....	77	76	69	75	90	96	98
Barselsdagpenge mv.....	56	56	53	51	52	54	50
Fleksjob mv.....	55	57	62	98	103	108	118
Midlertidige ydelser i alt.....	401	375	473	437	480	459	434
Varige ydelser							
Efterløn mv.	140	141	129	48	51	55	36
Førtidspension mv.	235	236	239	224	234	250	287
Varige ydelser i alt.....	375	377	368	272	285	305	323
I alt	776	752	842	710	766	764	756

Kilde: Statistikbanken.dk, tabel AUH02, der starter i 2007.

Nærmere om indholdet af de forskellige grupper i tabellen

Arbejdsløshedsdagpenge i alt omfatter ud over nettoledige med dagpenge (62.000 personer i 2023) personer på feriedagpenge (2.000) samt personer under opkvalificering og i støttet beskæftigelse mv. med ret til dagpenge (7.000). *Kontanthjælp mv.* i alt omfatter nettoledige med kontanthjælp (10.000), personer under vejledning og opkvalificering samt i virksomhedspraktik mv. med ret til kontanthjælp (24.000), personer, der hverken er jobparate eller aktiverede (55.000), personer på selvforsørgelses- og hjemrejseydelse (før 2019 integrationsydelse) (7.000) og ”revalideringsydelse i øvrigt” (under 1.000). Under 30-årige på uddannelseshjælp (30.000) indgår i tallene for kontanthjælp. *Sygedagpenge mv.* inkluderer langvarigt syge i jobafklaringsforløb (21.000). *Fleksjob mv.* inkluderer personer i skånejob (5.000) og personer på ledighedsydelse (14.000), som gives til personer, der venter på et fleksjob, samt frem til 2010 et lille antal personer i servicejob. Voksenlærlinge (12.000) er også placeret her. *Efterløn mv.* inkluderer personer på fleksydelse (2.000), som gives (i højst 5 år) til personer, der er visiteret til fleksjob, og som ønsker at trække sig tilbage inden pensionsalderen. *Førtidspension mv.* inkluderer fra 2013 og frem personer i resurseforløb (16.000), fra 2014 personer på seni- orpension (26.000) samt fra 2022 tidlig pension (11.000 i 2023), jf. nedenfor.

T.o.: Boks A.4.2. er længere i bogen

Boks 5.1. Definition af begrebet real disponibel løn (indkomst) mv.

Lønnen i kroner og øre kaldes den *nominelle* løn. Når udviklingen i den nominelle løn korrigeres for prisændringer, fås udviklingen i *reallønnen* (lønnens "købekraft").

Korrigeres udviklingen i den nominelle løn for ændringer i indkomstskat mv., fås udviklingen i den *disponible* (nominelle) løn.

Korrigeres udviklingen i den disponible løn for prisændringer, fås udviklingen i den *reale disponible* løn.

Ordet "løn" kan erstattes af det bredere begreb "indkomst", jf. afsnit 5.2 om de samlede private indkomster.

Tabel 5.1. De private disponible bruttoindkomster 1980 og 2023

	2023	1980	2023
	Mia. kr.	-----Pct.-----	
Løn.....	1.414	56,6	48,7
Bruttooverskud mv. ¹⁾ i virksomhederne	939	28,9	32,3
Indkomstoverførsler fra det offentlige mv.....	487	15,7	16,8
Nettoformueindkomst	63	-1,2	2,2
I alt	2.903	100,0	100,0
Indkomstskatter mv.....	910	26,9	31,3
Disponibel bruttoindkomst.....	1.993	73,1	68,7
Heraf i husholdninger (inkl. NPISH).....	1.349	...	67,7
Selskaber.....	644	...	32,3

Anm.: At indkomsterne er opgjort brutto, betyder, at virksomhedernes overskud ikke er fratrukket forbrug af fast realkapital ("afskrivninger", som udgjorde 443 mia. kr. i den private sektor i 2023). Virksomhederne omfatter såvel selskaber som virksomheder drevet af selvstændige samt ejerboliger.

1) Betegnelsen i nationalregnskabet er: "Bruttooverskud og blandet (brutto)-indkomst". "Blandet bruttoindkomst" dækker over, at en del af bruttooverskuddet i virksomheder drevet af selvstændige kan opfattes som løn til indehaveren for arbejdsindsats. Beløbet udgjorde 95 mia. kr. i 2022 (seneste tal).

Kilde: For 2023 (og 2022): Statistikbanken.dk, tabel NASO2 (og NASD12). Tallene for 1980 er fra det "gamle" nationalregnskab (dvs. fra før hovedrevisionen i 2014).

Tabel 6.1. Forsyningsbalancen, årets priser

	2023	1980	1986	1993	2000	2008	2023
	Mia. kr.	----- Pct. af BNP -----					
Privat forbrug (inkl. NPISH).....	1275,2	54,1	52,9	49,8	47,1	47,4	45,8
Offentligt forbrug	630,5	26,3	23,5	25,3	23,9	25,1	22,6
Boliginvesteringer	140,8	5,6	5,3	3,3	4,7	5,4	5,1
Øvrige faste bruttoinvesteringer ¹⁾	468,4	15,0	17,4	14,9	17,0	17,7	16,8
Lagerinvesteringer.....	3,4	-0,5	1,0	-0,8	0,7	0,9	0,1
Eksport af varer og tjenester.....	1921,8	32,5	32,3	36,6	44,9	54,2	69,0
- Import af varer og tjenester.....	1655,4	33,0	32,5	29,0	38,2	50,7	59,4
Bruttonationalprodukt, BNP.....	2784,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1) Inkl. værdigenstande.

Kilde: Statistikbanken.dk, tabel NAH1 (eller NANI) og NANI.

Tabel 6.2. Privat forbrug (inkl. NPISH) fordelt efter hovedformål

	2023	1980	2023
	Mia. kr.	Pct. af samlet forbrug	
Føde- og drikkevarer, tobak	190,1	23,2	14,9
Beklædning og fodtøj	47,2	5,0	3,7
Boligbenyttelse	288,4	17,2	22,6
Elektricitet og brændsel.....	63,7	8,2	5,0
Boligudstyr, husholdningstjenester mv.....	64,7	6,3	5,1
Medicin, lægeudgifter o.l.	36,1	1,4	2,8
Køb af køretøjer.....	56,8	2,8	4,5
Anden transport og kommunikation	115,1	10,4	9,0
Fritidsudstyr, underholdning og rejser	141,6	8,6	11,1
Andre varer og tjenester	256,9	15,3	20,1
Turistudgifter mv. ¹⁾	49,5	2,8	3,9
Turistindtægter mv. ¹⁾	-73,4	-3,5	-5,8
Foreninger, organisationer mv. (NPISH).....	38,6	2,3	3,0
Privat forbrug i alt.....	1275,2	100,0	100,0

1) Turistindtægter er udlændinges forbrug på rejser i Danmark, der skal fratrækkes det samlede forbrug på dansk område for at få danskernes forbrug i Danmark. For at få danskernes samlede forbrug skal tillægges turistudgifter, der er danskernes forbrug i udlandet på rejser mv.,

Kilde: Statistikbanken.dk, tabel NAHC21 og NAHC1.

Tabel 6.3. Forsyningsbalancen, gennemsnitlig årlig realvækst

Pct. p.a.	1980-1981	1982-1986	1987-1993	1994-2000	2001-2003	2004-2007	2008-2013	2014-2023	1980-2023
Privat forbrug	-1,7	3,7	0,1	2,3	1,0	3,3	-0,2	1,6	1,4
Offentligt forbrug	2,9	0,9	0,7	2,4	1,4	1,6	1,3	0,5	1,3
Boliginvesteringer	-22,0	9,3	-6,7	8,6	1,5	8,3	-7,9	3,7	0,6
Øvr. faste bruttoinv.	-9,7	11,4	0,6	6,3	-1,0	5,1	-0,9	3,1	2,8
Eksport, varer & tjen.....	7,1	3,7	4,7	6,8	2,1	6,1	1,1	4,8	4,5
Import, varer & tjen.	-2,6	5,7	1,9	8,0	2,5	9,5	0,6	4,5	4,2
BNP, Bruttonationalprodukt	-0,6	3,9	0,8	3,3	0,6	2,5	-0,2	2,2	1,8

Anm.: År med højkonjunktur er markeret med skygge. Øvrige år er lavkonjunktur.
 Bemærk, at højkonjunkturperioden 2014-2023 indeholder corona-året 2020, hvor BNP faldt 2,4 pct. Se afsnit 3.1 for en diskussion af konjunkturperioder.
 Kilde: Statistikbanken.dk, Tabel NAHL2 (eller NANI).

Tabel 6.4. De samlede bruttoinvesteringer

	2023	1980	2023
	Mia. kr.	Pct. af de samlede bruttoinvesteringer	
Bolig	140,8	27,7	23,0
Andre bygninger (erhvervsbyggeri mv.).....	78,4	20,2	12,8
Anlæg.....	74,5	11,4	12,2
Transportmidler	45,6	7,5	7,4
ICT-udstyr, andre maskiner og inventar mv. ...	97,0	28,5	15,8
Stambesætninger mv.	0,0	-0,3	0,0
Intellektuelle rettigheder.....	169,6	6,6	27,7
Faste bruttoinvesteringer	605,9	101,6	98,9
Lagerforøgelse.....	6,8	-1,6	1,1
De samlede bruttoinvesteringer.....	612,7	100,0	100,0
- Forbrug af fast realkapital	505,8	70,2	82,6
Nettoinvesteringer	106,8	29,8	17,4

Kilde: Statistikbanken.dk, tabel NAHI.

Tabel 7.1. Vareeksporten og -importens fordeling på varegrupper

Pct. af samlet varehandel i årets priser	Eksport		Import	
	1980	2023	1980	2023
Uforarbejdede landbrugsvarer (SITC 0)	29,8	15,1	9,5	11,3
Drikkevarer og tobak (SITC 1)	1,0	1,3	0,9	1,2
Uforarbejdede varer i øvrigt ekskl. energi (SITC 2 og 4).....	7,6	3,6	6,7	3,4
Energi (olie, kul, el mv.) (SITC 3)	4,1	9,6	22,3	13,3
Kemikalier, medicinalvarer (SITC 5)	7,5	24,3	9,8	12,1
Bearbejdede varer (SITC 6)	12,8	8,3	19,3	12,6
Maskiner, skibe, fly mv. (SITC 7)	24,0	23,6	20,7	32,1
Andre færdigvarer mv. (SITC 8 og 9).....	13,2	14,4	10,8	14,0
Varehandel i alt.....	100,0	100,0	100,0	100,0

Anm.: SITC (*Standard International Trade Classification*) er en international standard, hvor varerne grupperes efter stigende forarbejdningsgrad.

Kilde: For 2023 Statistikbanken.dk, tabel SITC2R4Y. For 1980 ADAMBK.

Tabel 7.2. Vareeksporten og -importens fordeling på lande

Pct. af samlet varehandel i årets priser	Eksport		Import	
	1980	2023	1980	2023
Tyskland ¹⁾	19,5	14,0	19,2	18,8
Sverige	12,5	8,9	12,8	11,6
Storbritannien	14,3	4,9	12,1	2,2
Norge	6,3	5,6	4,1	10,0
Nederlandene	3,9	6,3	7,1	9,0
Euroområdet (19 lande)	36,1	...	45,0
EU27 (Alle lande i EU)	56,5	...	64,0
Europa	79,9	71,0	79,2	78,9
Kina	0,3	4,2	0,3	6,5
USA	4,5	7,9	6,4	4,5
Afrika, Asien ekskl. Kina, Australien, Syd- og Nordamerika (ekskl. USA) m.fl.	15,3	16,9	14,1	10,1

1) I 1980 inkl. DDR.

Anm.: Opgørelsen i udenrigshandelsstatistikken er på flere punkter ændret mellem 1980 og 2023. Fx er der for importen fra EU-lande i 2023 anvendt afsendelsesland, mens der for de øvrige lande – samt i 1980 – er anvendt oprindelsesland.

Kilde: For 2023 Statistikbanken.dk, tabel SITC2R4Y. For 1980 Statistisk Tiårsoversigt 1983 og Statistikbanken.dk, tabel SITC1 og SITC2.

Tabel 7.3. Betalingsbalancen 2023

Mia. kr.	Indtægter	Udgifter	Netto
1. Varer (handelsbalancen) ¹⁾	1133,8	919,4	214,4
2. Tjenester (tjenestebalancen).....	788,0	736,0	52,0
3. Varer og tjenester (1+2) (nettoeksport).....	1921,8	1655,4	266,4
4. Afløbning af ansatte fra udlandet.....	9,8	29,7	-19,9
5. Formueindkomst fra udlandet.....	283,0	196,0	87,0
6. Anden indkomst ²⁾	6,2	3,6	2,5
7. Indkomst fra udlandet i alt (4+5+6).....	299,1	229,4	69,7
8. Andre løbende overførsler	38,9	70,6	-31,7
9. Løbende indkomst og overførsler i alt (7+8).....	338,0	300,0	38,0
10. Løbende poster i alt (3+9).....	2259,7	1955,3	304,4
11. Kapitaloverførsler mv. fra udlandet,.....	7,3	15,0	-7,7
12. Nettofordringserhvervelse (10+11).....			296,7
13. Finansielle transaktioner fra udlandet ³⁾			-274,7
14. Nationalbankens valutareserve (plus=formindskelse)			-22,0
15. "Betalingsbalancen" (12+13+14)			0,0

1) Handelsbalancen kan også aflæses i udenrigshandelsstatistikken og i nationalregnskabet. I disse statistikker opgøres udgifterne til varekøb (import) inkl. alle transportomkostninger mv. (dvs. prisen ved den danske grænse, CIF: *Cost, Insurance, and Freight*). På betalingsbalancen er importen af varer opgjort ekskl. disse omkostninger (dvs. prisen ved afsendelse, FOB: *Free On Board*). Transportomkostninger mv. til udlandet indgår her i stedet som udgifter på tjenestebalancen. CIF/FOB er den eneste forskel mellem betalingsbalancen og nationalregnskabsstatistikken. Det giver en forskel i de to statistikkers handels- og tjenestebalancer, mens summen af de to (vare- og tjenestebalancen lig nettoeksporten) er ens (ligesom den resterende del af linjerne i tabellen).

Udenrigshandelsstatistikens varekøb/-salg afviger yderligere fra betalingsbalancen og nationalregnskabet, idet udenrigshandelsstatistikken kun medregner varer, der krydser den danske grænse. Det betyder, at bunkring, dvs. køb af energi mv. til danske (især) skibe i udlandet, ikke medregnes. Dertil kommer, at udenrigshandelsstatistikken heller ikke omfatter *merchandising* og *processing*, jf. s. 133.

2) Modtagne subsidier og betalte produktions- og importskatter især fra/til EU.

3) Inkl. fejl og udeladelser.

Kilde: Statistikbanken.dk, tabel BBQ og DNSNB1.

Boks A.7.1. Betalingsbalance = opsparing minus investeringer, vist med symboler – samt lidt om nettofordringserhvervelse og sektoropdeling

Det, der produceres eller importeres, kan definatorisk gå til enten forbrug (input) i produktionen eller endelig anvendelse (forbrug, investeringer eller eksport):

$$P + M = R + C + G + I + X \\ 5510 + 1655 = 2725 + 1275 + 631 + 613 + 1922$$

Ligningen viser nationalregnskabet konto for varer og tjenester.

P er værdien af produktionen (i markedspriser, dvs. inkl. produktskatter),

M er importen af varer og tjenester,

R er forbrug (input) i produktionen (råvarer, halvfabrikata, energi, hjælpstoffer og tjenesteydelser mv.),

C er det private forbrug (inkl. NPISH),

G er det offentlige forbrug,

I er investeringerne (faste bruttoinvesteringer plus lagerforøgelse), og

X er eksporten af varer og tjenester.

De små tal under linjen med symboler viser de pågældende beløb i 2023 i mia. kr. (løbende priser). Der kan være afrundingsfejl. Kilder til tallene i denne boks er Statistikbanken.dk, tabel NAH1, NAHL2, NAHL4, NAN2, NASL2 og NAHL.

Trækkes nu R og M fra på begge sider, fås (idet der regnes i markedspriser):

$$BNP = C + G + I + (X - M) \\ 2785 = 1275 + 631 + 613 + 266$$

Det er *forsyningsbalancen* i den form, den har i fx tabel 6.1, s. 108.

$P - R$ er *værditilvæksten* ved produktionen, målt i markedspriser, dvs. BNP .

$(X - M)$ er overskuddet på vare- og tjenestebalancen (nettoeksporten (NX), jf. linje 3 i tabel 7.3.

Lægges nu nettoløn og nettoformueindkomster samt (andre) nettooverførsler fra udlandet, O , – jf. linje 9 i tabel 7.3 (eller linjerne 4+5+6+8) – til på begge sider, fås:

$$BNP + O = \text{Disp. BNI} = C + G + I + (X - M + O) = C + G + I + BB \\ 2785 + 38 = 2823 = 1275 + 631 + 613 + (266 + 38) = 1275 + 631 + 613 + 304$$

$BNP + O$ er lig med den disponible bruttonationalindkomst. (Lægges alene linje 7 i tabel 7.3 (eller linjerne 4+5+6) til BNP , fås bruttonationalindkomsten (BNI), der i 2023 er 2.855 mia. kr.). $(X - M + O)$ er lig med saldoen på betalingsbalancens løbende poster, BB (jf. linje 10 i tabel 7.3).

Nu trækkes $C+G$ fra på begge sider. $\text{Disp. BNI} - (C+G)$ giver definatorisk opsparingen S :

$$\text{Disp. BNI} - C - G = S = I + BB \\ 2823 - 1275 - 631 = 917 = 613 + 304$$

Altså bliver:

$$S - I = BB \\ 917 - 613 = 304$$

(fortsættes)

Samfundets samlede opsparing minus samfundets samlede investeringer bliver således lig med saldoen på betalingsbalancens løbende poster. Da Danmark p.t. har overskud på betalingsbalancens løbende poster, er opsparingen altså større end investeringerne.

I opstillingen ovenfor er tallene angivet *brutto*, idet der tages udgangspunkt i BNP. Det er ligegyldigt, om opsparingen og investeringerne regnes brutto eller netto (blot skal de to størrelser opgøres på samme måde). Det er nemlig for både opsparingen og investeringerne det samme tal – forbruget af fast realkapital, 506 mia. kr. i 2023 – der udgør forskellen mellem brutto og netto. Dvs. at nettoopsparingen og nettoinvesteringerne i 2023 udgjorde henholdsvis 411 og 107 mia. kr. (jf. tabel 6.4). Og forskellen mellem disse to tal er selvsagt også lig med 304 mia. kr., svarende til overskuddet på betalingsbalancens løbende poster i 2023.

Opsparingsoverskud (= finansiel opsparing) og nettofordringserhvervelse

Forskellen mellem opsparingen og investeringerne kaldes også *opsparingsoverskuddet* eller *den finansielle opsparing*, som altså er negativ, hvis opsparingen er mindre end investeringerne.

Opsparing er den del af indkomsten, der ikke forbruges, men "gemmes" til fremtiden. Det kan altså gøres på to måder: (1) Ved at investere i realkapital. (2) Ved (netto) at erhverve finansielle fordringer, altså *finansiel opsparing*.

Tillægges opsparingsoverskuddet *nettokapitaloverførsler* fra udlandet, fås *nettofordringserhvervelsen*. Det er det beløb, der netto kan erhverves finansielle fordringer for i perioden. Finansielle fordringer er fx obligationer, bankindskud, udlån og pengesedler. Aktier regnes her også som finansielle fordringer. Kapitaloverførsler er beløb af én-gangskaraktér (som fx investeringstilskud, arv og gave), der normalt er ret små for samfundet som helhed (-7,7 mia. kr. i 2023, jf. tabel 7.3), så der er typisk kun en lille forskel for hele samfundet mellem opsparingsoverskud og nettofordringserhvervelse.

I afsnit 3.1 er omtalt begrebet "ægte opsparing", hvor der korrigeres for blandt andet opbygning af humankapital, miljøbelastning, klimaskader og udtømming af naturressurser.

Sektoropdelingen (institutionelle sektorer)

Såvel opsparingsoverskud som nettofordringserhvervelse kan opgøres for en hvilken som helst økonomisk enhed (dvs. også for en enkelt person/familie eller en enkelt virksomhed).

I makroøkonomien opereres der overordnet med de tre sektorer: (1) den private sektor (eventuelt opdelt i selskaber og husholdninger), (2) offentlig forvaltning og service (den offentlige sektor i snæver forstand) og (3) sektoren "udlandet". Summen af alle sektorenes nettofordringserhvervelser (eller opsparingsoverskud) er (definitivt) nul. Derfor svarer udlandets nettofordringserhvervelse til hele samfundets med modsat fortegn.

Tabel 8.1. Realøkonomisk fordeling af udgifterne i offentlig forvaltning og service

	2023	1980	1986	1993	2000	2023
	Mia. kr.	----- Pct. af BNP -----				
Udgifter til løn og varekøb mv.	623,8	24,6	22,1	24,2	23,0	22,4
Offentlige investeringer	89,6	3,8	2,6	2,8	2,8	3,2
Indk. overførsler til husholdninger	405,2	15,1	14,3	18,4	16,5	14,5
Løbende overførsler til udlandet...	44,0	1,2	1,7	1,8	2,0	1,6
Subsidier til virksomheder mv.	36,8	1,8	1,7	2,5	2,0	1,3
Renter mv.	15,3	3,6	8,1	6,8	3,7	0,5
Andre udgifter ¹⁾	98,7	2,2	1,4	2,8	2,7	3,5
Udgifter i alt	1.313,4	52,3	51,9	59,3	52,7	47,2
Offentligt forbrug ²⁾	630,5	26,3	23,5	25,3	23,9	22,6

- 1) Består af sociale ydelser i naturalier (fx udgifter til praktiserende lægers ydelser, i alt ca. 37 mia. kr. i 2023), overførsler til NPISH'er (Non-Profit Institutioner rettet mod Husholdninger, 32 mia. kr., bl.a. privat- og efterskoler), kapitaloverførsler mv. (29 mia. kr.), "andre produktionsskatter" (3 mia. kr.) samt en negativ udgift på 2 mia. kr. i form af nettosalg af jord og rettigheder.
- 2) Ved opgørelsen af det *offentlige forbrug* indregnes det offentliges udgifter til løn til offentligt ansatte og varekøb mv. samt sociale ydelser i naturalier. Dertil lægges et imputeret forbrug af fast realkapital (63 mia. kr. i 2023). Fra disse udgifter trækkes salgsindtægter (fx forældrebetaling for daginstitutioner) – som i opgørelsen af offentlige udgifter og indtægter posteres som en offentlig indtægt (69 mia. kr.) – og udgifter til forskning mv. (24 mia. kr., der regnes som offentlige investeringer).

Kilde: Statistikbanken.dk, tabel OFF3 og OFF26 (og NAH02).

Tabel 8.2. Fordeling af skatter og afgifter, 1980 og 2023

	2023	1980	2023
	Mia. kr.	----Andel, pct.----	
Personlig indkomstskat ¹⁾	700,1	52,3	57,2
Selskabsskat mv.	106,1	3,3	8,7
Pensionsafkastskat.....	12,9	.	1,1
I alt indkomstskatter	819,1	55,5	66,9
Bidrag til sociale ordninger mv. ²⁾	8,1	0,4	0,7
Ejendomsskat og arveafgift mv. ³⁾	51,4	6,2	4,2
Moms.....	257,7	22,7	21,0
Registreringsafgift af motorkøretøjer.....	11,0	1,8	0,9
Energi- og forureningsafgifter.....	34,3	4,1	2,8
”Gift”- og sundhedsafgifter ⁴⁾	14,2	6,0	1,2
Andre skatter og afgifter ⁵⁾	29,2	3,3	2,4
I alt.....	1.225,0	100,0	100,0
PM: Skattetryk, pct. af BNP.....	.	41,5	44,0

1) I 2023 inkl. ejendomsværdiskat (1,2 pct.point) og arbejdsmarkedsbidraget (9,9 pct.point).

2) I 2023 især arbejdsgiveres bidrag til AER (Arbejdsgivernes Elevrefusion).

3) I 1980 inkl. formueskat (0,6 pct.point), der blev afskaffet i 1997. I 2023 inkl. grøn ejerafgift og vægtafgift på køretøjer (i alt 0,8 pct.point). Arveafgiften udgjorde 0,5 pct.point, og ejendomsskatten 2,7 pct.point (se teksten s. 164).

4) Afgifter på cigaretter, tobak, øl, vin, spiritus og sukkerholdige varer mv.

5) I 2023 bl.a. lønsumsafgift (0,9 pct.point), tinglysningsafgift (0,5 pct.point) samt told (0,3 pct.point).

Kilde: Statistikbanken, tabel SKAT (og NAH02).

Boks 8.1.

Tabel a. Finanseffekt i udvalgte år 2009-23

Virkning på BNP- vækst/outputgab, pct.- point	2009	2010	2011	2013	2017	2019	2020	2021	2022	2023
Etårig finanseffekt	1,2	0,8	-0,8	-0,3	-0,5	0,0	1,6	0,8	-1,6	-1,3

Kilde: *Dansk Økonomi*, diverse årgange, De Økonomiske Råd. 2020-23 ifølge *Økonomisk Redegørelse*, maj 2024, s. 181, Økonomiministeriet.

Boks 8.2. Finanspolitisk holdbarhed

Ved en *holdbar finanspolitik* forstås en finanspolitik, der i sammenhæng med strukturpolitikken er indrettet sådan, at fremtidens krav til de offentlige finanser blandt andet som følge af det stigende antal ældre kan imødekommes, *uden* at det bliver nødvendigt med fremtidige stramninger. Sådanne stramninger kan bestå i stigende skattesatser, øget brugerbetaling, reduktion af den offentlige service pr. indbygger eller reduktion af satserne for indkomstoverførslerne. Finanspolitisk holdbarhed indebærer, at den offentlige nettogælds/nettofordrings andel af BNP stabiliseres på lang sigt, men siger ikke umiddelbart noget om *niveauet* for den langsigtede kvote for gælden/nettofordringen.

Den finanspolitiske holdbarhed kan udtrykkes ved den såkaldte *holdbarhedsindikator* (HBI), der opgøres som pct. af BNP. Hvis HBI er 0 eller positiv, er finanspolitikken holdbar. En negativ HBI angiver omfanget (numerisk) af den permanente forbedring af de offentlige finanser, der er nødvendig for på lang sigt at sikre en stabil offentlig nettogæld/nettofordring som andel af BNP.

Beregninger af, om finanspolitikken er holdbar, er forbundet med usikkerhed og må baseres på en række forudsætninger. Af vigtige forudsætninger kan nævnes udviklingen i de fremtidige befolkningsforhold, herunder middelevetiden og sundhedstilstanden blandt de ældre – disse faktorer vil være med til at bestemme det såkaldte *demografiske træk* på det offentlige forbrug. Hertil kommer det *teknologiske pres* fra forbedrede og dyrere behandlingsmetoder mv. Man taler også om det fulde eller *velstandskorrigerede* demografiske træk, der indregner, at befolkningen efterspørger en højere kvalitet af de offentlige serviceydelser, når velstanden stiger. Andre forudsætninger for opgørelse af holdbarhed vedrører mulighederne for at forøge arbejdsstyrken og den private beskæftigelse. Endelig spiller det en væsentlig rolle, hvilken rente (såkaldt diskonteringsfaktor) der anvendes i beregningerne, der er meget langsigtede. Jo højere diskonteringsfaktoren er, desto mindre vejer fremtidige beløb.

Opgørelse af den finanspolitiske holdbarhed foretages herhjemme af Finansministeriet og De Økonomiske Råds formandskab (vismændene). Desuden beskæftiger internationale institutioner (EU, OECD og IMF) sig med emnet.

Hensynet til finanspolitisk holdbarhed indgik som et vigtigt element i Velfærdsaftalen fra juni 2006. Velfærdsaftalens ”indeksering” af alderen for folkepension og efterløn medførte, at den finanspolitiske holdbarhed blev mere robust over for stigning i middelevetiden for over 60-årige. Dele af foranstaltningerne i Velfærdsaftalen blev fremskynnet og skærpet ved Tilbagetrækningsaftalen fra 2011. Det er vurderingen fra både vismændene og Finansministeriet, at med de nævnte initiativer er finanspolitikken (over)holdbar.

Finanspolitisk holdbarhed står ikke alene som pejlemærke for finanspolitikken, blandt andet fordi holdbarhed ikke entydigt fastlægger de langsigtede niveauer for underskud og gæld. Selv med en holdbar finanspolitik kan et underskud på den strukturelle saldo godt være større end Budgetlovens nuværende krav om, at det ikke må overstige 1 pct. af BNP, og et underskud på den faktiske saldo kan overstige EU-grænsen på 3 pct. af BNP. Målet om holdbarhed suppleres derfor med bestemte mål om saldoen i de enkelte år.

Boks 9.1. Nationalbankens pengepolitiske instrumenter

Hovedformålet for pengepolitikken er at sikre stabile priser, hvilket siden beslutningen om fastkurspolitik i 1982 sker ved at fastholde en stabil kronkurs over for euroen. Nationalbanken fører pengepolitik ved at fastsætte de pengepolitiske renter. Den praktiske udførelse af pengepolitikken sker gennem de ud- og indlånsfaciliteter, som Nationalbanken stiller til rådighed for de pengepolitiske modparter (penge- og realkreditinstitutter). De vigtigste faciliteter er foliokonti og de ugentlige markedsoperationer (indskudsbeviser og pengepolitiske udlån).

Folioindskud

De pengepolitiske modparter har hver især en foliokonto i Nationalbanken, hvor der er mulighed for placering af likviditet til umiddelbar brug (anfordringskonto). Foliokonti anvendes til overførsel mellem modparterne samt afregning med Nationalbanken og forrentes med foliorenten. En modparts foliokonto må ikke være i minus ved afslutningen af det pengepolitiske døgn. De tidligere foliorammer, der begrænsede det samlede indestående på foliokonti, blev suspenderet med virkning fra 19. marts 2021, så banksektoren nu kan placere ubegrænset på foliokonti.

Ugentlige markedsoperationer – indskudsbeviser og pengepolitiske udlån

Nationalbanken gennemfører på sidste bankdag i hver uge markedsoperationer, hvor modparterne har mulighed for (1) at placere indskud ved at købe indskudsbeviser udstedt af Nationalbanken og (2) at optage pengepolitiske lån mod sikkerhed.

Indskudsbeviser er nulkuonpapirer, med en løbetid frem til næste ordinære markedsoperation (typisk 7 dage). Renten består af forskellen mellem købskurs og indfrielseskurs.

Nationalbanken tilbyder ugentlige udlån mod sikkerhed i obligationer mv. Udlånene har en løbetid frem til næste ordinære markedsoperation. Lånene afvikles på operationsdagen med øjeblikkelig likviditetsvirkning og forfalder til indfrielse på udløbsdagen.

Nationalbanken fastsætter renterne, hvorefter de pengepolitiske modparter selv frit kan bestemme mængden af folioindskud, pengepolitiske lån og indskud.

De pengepolitiske renter

Nationalbanken har således tre rentesatser:

- Foliorenten (som medio juni 2024 er 3,35 pct.)
- Indskudsbevisrenten (ligeledes 3,35 pct.)
- Udlånsrenten (3,50 pct.)

Hertil kommer diskontoen (3,35 pct.), der ikke anvendes i praksis, men er en signalrente, der angiver det overordnede niveau for Nationalbankens pengepolitiske renter.

Likviditetsjusterende operationer ("interventioner")

For at understøtte fastkurspolitikken kan Nationalbanken købe og sælge valuta mod kronen. Det kaldes intervention på valutamarkedet. Valutareserven er Nationalbankens aktiver i fremmed valuta, som kan anvendes til intervention.

Nettostillingen

Nationalbanken opgør dagligt de pengepolitiske modparterers samlede nettostilling over for Nationalbanken. Nettostillingen opgøres som modparterens beholdning af indskudsbeviser og indskud på folio fratrukket de pengepolitiske lån.

Pengemarkedet og rentegennemslaget

Pengemarkedet er markedet for korte låneaftaler og rentekontrakter mellem primært pengeinstitutter. Nationalbankens renter er afgørende for de korte renter på pengemarkedet, fordi de er knyttet til Nationalbankens låne- og indskudsfaciliteter, der udgør et alternativ til lån og placering på pengemarkedet. Rentedannelsen på pengemarkedet danner basis for pengeinstitutterens indlåns- og udlånsrenter over for deres kunder. På den måde kanaliseres Nationalbankens renter gennem penge- og realkreditinstitutterne videre til pengemarkedet og til virksomheders og borgernes låne- og indlånsrenter.

Boks 9.2. EU's medlemslande, eurolandene, ERM2 – og EØS

EU's nuværende 27 medlemslande er, med året for medlemskab i parentes bagefter:

Tyskland, Frankrig, Italien, Nederlandene, Belgien og Luxemburg (1958). Disse lande kaldtes "de seks", dvs. de 6 oprindelige medlemslande.

Danmark og Irland (1973). Grækenland (1981). Spanien og Portugal (1986). Sverige, Finland og Østrig (1995).

Ovenstående lande kaldes de 14 "gamle" EU-lande (EU14).

Polen, Estland, Letland, Litauen, Ungarn, Tjekkiet, Slovakiet, Slovenien, Cypern og Malta (i alt 10 lande), der blev medlemmer 1/5 2004. Rumænien og Bulgarien (2007).

Kroatien (1/7 2013). Der er således nu 27 EU-lande (EU27 – før brexit: EU28).

Storbritannien udtrådte efter langvarige forhandlinger formelt af EU 31/1 2020. Landet havde været medlem siden 1973. *Brexit* var en konsekvens af nej'et til EU-medlemskab ved folkeafstemningen 23/6 2016. Der var en overgangsordning frem til udgangen 2020, hvor der blev indgået en omfattende aftale om forholdet mellem Storbritannien og EU. Særlig spørgsmålet om handel over grænsen mellem Irland (der jo fortsat er medlem af EU) og Nordirland (der i kraft af brexit ikke længere er det) har været problematisk, og der blev i marts 2023 indgået en ny aftale herom.

Følgende 20 af EU27-landene deltager p.t. i euroen, *eurolandene*:

Alle de "gamle" EU14-lande bortset fra Danmark og Sverige, dvs. 12 lande. De deltog alle fra euroens tekniske start i 1999 – dog undtagen Grækenland, der først blev medlem af euroen i 2001. Af de "nye" EU-lande deltager p.t. Slovenien (fra 2007), Cypern og Malta (begge fra 2008), Slovakiet (fra 2009), Estland (fra 2011), Letland (fra 2014), Litauen (fra 2015) og Kroatien (fra 2023). Dvs. at der p.t. er 20 eurolande.

Blandt de 7 EU-lande, der står uden for euroen, deltager Danmark i *ERM2* (med udsvingsbånd på $\pm 2\frac{1}{4}$ pct.).

Dvs. at Sverige, Polen, Ungarn, Tjekkiet, Rumænien og Bulgarien hverken er i euroen eller ERM2.

EØS, Det Europæiske Økonomiske Samarbejde er en aftale mellem EU-landene og Norge, Island og Liechtenstein. Aftalen, der blev indgået i 1994, indebærer, at de tre lande er tilknyttet EU's indre marked, men uden at have direkte indflydelse på EU's beslutninger om reglerne herom. Aftalen omfatter hverken EU's toldunion eller landbrug og fiskeri. Schweiz har særlige aftaler med EU-landene.

Boks 9.3. De fem konvergenskriterier

En betingelse for, at et EU-land kan opnå medlemskab af euroen, er, at landet opfylder fem *konvergenskriterier* (eller *-krav*). Begrundelsen for konvergenskriterierne er, at potentielt euroland skal have en økonomisk udvikling, der ikke truer den stabilitet, der tilstræbes med euroen. Kravene er omtalt på de relevante steder i bogen, men skal for overblikkets skyld her anføres samlet.

Konvergenskriterium for:

- (1) *Den offentlige saldo*: Et underskud på de offentlige finanser må ikke overstige 3 pct. af BNP (jf. afsnit 8.4). Et underskud på over 3 pct. af BNP kan accepteres i en periode, hvis der er tale om midlertidige og/eller ekstraordinære forhold.
- (2) *Den offentlige gæld*: Må højst udgøre 60 pct. af BNP eller skal falde tilstrækkelig hurtigt ned mod dette niveau. Gælden opgøres efter bestemte regler som den såkaldte ØMU-gæld, som delvis er et bruttogældsbegreb (jf. afsnit 8.5).
- (3) *Inflationen*: Den årlige stigning i forbrugerpriserne (målt ved HICP og opgjort som gennemsnit over 12 måneder) må ikke ligge mere end 1½ procentpoint over gennemsnittet af forbrugerprisstigningstakten i de tre EU-lande med lavest inflation (jf. afsnit 5.4).
- (4) *Renten*: Renten på langfristede statsobligationer må ikke ligge mere end 2 procentpoint p.a. højere end i de tre EU-lande med lavest inflation (jf. afsnit 9.1).
- (5) *Valutaen*: Landet skal i to år have overholdt udsvingsmargenerne i valutakursmekanismen (ERM2) uden alvorlige spændinger (jf. dette afsnit).

Krav (1) og (2) om de offentlige finanser gælder i medfør af Stabilitets- og Vækstpagten for alle EU-landene, dvs. også for eurolandene.

Som omtalt de pågældende steder i teksten opfyldte Danmark i en længere periode alle fem konvergenskrav. Imidlertid opfyldte Danmark i 2012 ikke konvergenskravet for den offentlige saldo, jf. afsnit 8.4. Desuden kan der formelt i perioder være problemer med at opfylde kravet for inflationen bl.a. som følge af periodevis ret kraftig deflation i nogle af de syd- og østeuropæiske medlemslande.

Tabel 9.1. Udviklingen i kursen på forskellige valutaer over for den danske krone 1980-2024

	1980	1985	1990	1995	1998	Maj 2024	Æn- dring 1980- 2024 Pct.
D-mark	3,10	3,60	3,82	3,91	3,82	.	23 ¹⁾
Nederlandske gylden	2,84	3,19	3,40	3,49	3,38	.	19 ¹⁾
Franske franc.....	1,34	1,18	1,14	1,12	1,14	.	-15 ¹⁾
Italienske lire ²⁾	0,66	0,56	0,52	0,34	0,39	.	-41 ¹⁾
Spanske pesetas ²⁾	7,68	6,22	6,07	4,50	4,49	.	-42 ¹⁾
Euro ³⁾	7,46	.
Svenske kroner.....	1,33	1,23	1,05	0,79	0,84	0,64	-52
Norske kroner	1,14	1,23	0,99	0,88	0,89	0,64	-44
Britiske pund.....	13,11	13,63	11,02	8,85	11,09	8,71	-34
Schweiziske franc	3,36	4,32	4,46	4,74	4,62	7,65	128
Amerikanske dollar.....	5,63	10,59	6,40	5,60	6,70	6,92	23
Japanske yen ²⁾	2,51	4,36	4,29	5,98	5,13	4,50	79
Effektiv kronkurs (1980=100)	100,0	87,3	96,3	103,9	101,3	105,2	5

1) Fra 1999 kædet med eurokursen.

2) Kursen gange 100.

3) Eurokursen var i 1999 7,44 kr.

Kilde: Statistisk Tiårsoversigt, diverse årgange, samt www.statistikbanken.dk, tabel DNVALA og DNVALD.

Tabel 10.1. Årlig real vækst i BNP 1980-2023

Pct.	Danmark	Tyskland	Sverige	UK	USA
1980	-0,5	1,3	1,7	-2,2	-0,3
1981	-0,7	0,6	0,5	-0,9	2,5
1982	3,7	-0,5	1,2	1,7	-1,8
1983	2,6	1,5	1,9	3,9	4,6
1984	4,2	2,9	4,2	1,9	7,2
1985	4,0	2,6	2,2	3,7	4,2
1986	4,9	2,3	2,7	3,1	3,5
1987	0,3	1,3	3,4	5,4	3,5
1988	0,0	3,4	2,6	5,4	4,2
1989	0,6	4,0	2,7	2,4	3,7
1990	1,5	5,5	0,8	0,6	1,9
1991	1,4	5,2	-1,1	-1,4	-0,1
1992	2,0	1,5	-1,2	0,2	3,5
1993	0,0	-1,0	-2,1	2,3	2,8
1994	5,3	2,5	3,8	3,4	4,0
1995	3,0	1,6	4,2	2,4	2,7
1996	2,9	0,9	1,6	2,6	3,8
1997	3,3	1,9	3,3	4,9	4,4
1998	2,2	1,8	4,2	3,4	4,5
1999	2,9	1,7	4,0	3,1	4,8
2000	3,7	3,1	4,9	4,3	4,1
2001	0,8	1,8	1,6	2,6	1,0
2002	0,5	-0,2	2,2	1,8	1,7
2003	0,4	-0,7	2,4	3,1	2,8
2004	2,7	0,7	3,8	2,4	3,8
2005	2,3	0,9	2,9	2,7	3,5
2006	3,9	4,0	4,9	2,4	2,8
2007	0,9	3,1	3,6	2,6	2,0
2008	-0,5	0,7	-0,6	-0,2	0,1
2009	-4,9	-5,6	-4,2	-4,6	-2,6
2010	1,9	4,0	5,7	2,2	2,7
2011	1,3	4,0	3,3	1,1	1,6
2012	0,2	0,6	-0,3	1,5	2,3
2013	0,9	0,5	1,2	1,8	2,1
2014	1,6	2,2	2,8	3,2	2,5
2015	2,3	1,2	4,2	2,2	2,9
2016	3,2	2,1	1,8	1,9	1,8
2017	2,8	3,0	2,8	2,7	2,5
2018	2,0	1,0	2,0	1,4	3,0
2019	1,5	1,1	2,0	1,6	2,5
2020	-2,4	-4,2	-2,3	-10,4	-2,2
2021	6,8	3,1	5,9	8,7	5,8
2022	2,7	1,9	2,7	4,3	1,9
2023	1,9	-0,1	0,0	0,1	2,5
Gennemsnitlig årlig vækst 1980-2023	1,8	1,6	2,1	1,9	2,6

Anm.: De vandrette linjer markerer konjunkturskift i Danmark, jf kapitel 3.1.

Kilde: OECD, Economic Outlook No 115.